

دانشکده روانشناسی
رشته مشاوره خانواده
پایان نامه کارشناسی ارشد

مدل مفهومی تاب آوری همسران بر اساس منابع اسلامی

استاد راهنما
حجت الاسلام والمسلمین آقای دکتر محمدرضا جهانگیرزاده

استاد مشاور
حجت الاسلام والمسلمین آقای دکتر عبدالاحد اسلامی

دانش پژوه
سعید عبادی

بهمن ماه ۱۴۰۳

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

صور تجلسه دفاع پایان نامه

دانشکده روانشناسی
رشته مشاوره خانواده
پایان نامه کارشناسی ارشد

مدل مفهومی تاب آوری همسران بر اساس منابع اسلامی

استاد راهنما
حجت الاسلام والمسلمین آقای دکتر محمدرضا جهانگیرزاده

استاد مشاور
حجت الاسلام والمسلمین آقای دکتر عبدالاحد اسلامی

دانش پژوه
سعید عبادی

بهمن ماه ۱۴۰۳

تعهدنامه اصالت پایان نامه

اینجانب سعید عبادی فرزند حسن متولد ۱۳۷۲ به شماره شناسنامه ۰۹۲۲۴۷۷۲۰۵ صادره از مشهد به شماره دانش پژوهی ۴۰۰۲۱۵۰۰۰ رشته مشاوره خانواده متعهد می شوم که مطالب مندرج در این پایان نامه حاصل کار پژوهشی این جانب است و دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این زمینه از آنها استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع و در فهرست منابع و مآخذ ذکر گردیده است.

این پایان نامه قبلاً برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است. در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط مؤسسه از اعتبار ساقط خواهد شد.

نام و نام خانوادگی دانش پژوه

سعید عبادی

امضاء

حقوق مادی و معنوی پایان‌نامه

چاپ و انتشار پایان‌نامه‌های تحصیلی دانش‌پژوهان مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت بیانگر بخشی از فعالیت‌های علمی- پژوهشی مؤسسه است.

این جانب **سعید عبادی** دانش‌پژوه رشته مشاوره خانواده مقطع کارشناسی ارشد، متعهد می‌گردد موارد ذیل را در خصوص حقوق مادی و معنوی پایان‌نامه‌ام با موضوع:

مدل مفهومی تاب‌آوری همسران بر اساس منابع اسلامی

رعایت نمایم و در صورت تخلف از موارد ذیل، کلیه تبعات حقوقی آن بر عهده این‌جانب خواهد بود:

۱. در صورت اقدام به چاپ پایان‌نامه، مراتب را قبلاً به صورت کتبی به معاونت پژوهش مؤسسه اطلاع دهم و در صورت تمایل مؤسسه به چاپ پایان‌نامه به صورت کتاب، اولویت با مؤسسه خواهد بود.

۲. در صورت موافقت معاونت پژوهش با چاپ پایان‌نامه به صورت کتاب توسط دانش‌پژوه، در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل چاپ گردد:

«کتاب حاضر حاصل پایان‌نامه کارشناسی ارشد در رشته مشاوره خانواده است که در سال ۱۴۰۳ در مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت به راهنمایی حجت الاسلام دکتر محمدرضا جهانگیرزاده و مشاوره حجت الاسلام دکتر عبدالاحد اسلامی از آن دفاع شده است».

۳. به‌منظور غنی‌سازی منابع و مآخذ کتابخانه مؤسسه، دو نسخه از آن به کتابخانه و دو نسخه نیز جهت بهره‌برداری به معاونت پژوهش اهدا خواهد شد.

نام و نام خانوادگی دانش‌پژوه

سعید عبادی

امضاء

تقدیم به

**محضر نورانی امام رئوف
حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام**

**که هر چه داریم از دعای خیر
امام رضا علیه السلام است.**

**خوشا به حال هر آنکس که مبتلای رضاست
تمام دار و ندار من از دعای رضاست**

با سپاس فراوان از

- او که مرا آفرید و فرصت حیات را به من عنایت فرمود.

با تقدیر و تشکر از

- مدیریت محترم و مجموعه کارکنان و اساتید موسسه اخلاق و تربیت که فرصت کسب علم را برای من و سایر مشتاقان فراهم آورده‌اند.
- استاد گرانقدر جناب **حجت‌الاسلام والمسلمین آقای دکتر محمدرضا جهانگیرزاده** که با بزرگواری، هدایت و راهنمایی این پژوهش را بر عهده گرفتند و در طی مراحل پژوهش، نکات ارزشمند و توصیه‌های دقیق و راهگشا را متذکر شدند.
- استاد گرانقدر جناب **حجت‌الاسلام والمسلمین آقای دکتر عبدالاحد اسلامی** که متواضعانه و با خیرخواهی، مشاوره این پژوهش را بر عهده گرفتند و با نکات دقیق کامل کننده این اثر بودند.
- مادر عزیز و بزرگواری که موفقیت‌های زندگی ام را مدیون دعای خیر و خالصانه ایشان هستم.
- همسر مهربان و فداکارم که همواره در همه‌ی مراحل تحصیل و اجرای پژوهش یاری‌ام نموده و صبورانه مرا همراهی کرد. از خدای متعال برای او موفقیت و سرافرازی را مسألت دارم.
- فرزندان دلبندم محمد و صادق که سختی‌های دوران تحصیل را تحمل کردند. از خدای مهربان برای آن‌ها موفقیت در امر بندگی خودش در تمام دوران زندگی را خواهانم.

چکیده

هدف این پژوهش تدوین مدل مفهومی تاب‌آوری همسران بر اساس منابع اسلامی و بررسی میزان روایی آن بود. با توجه به هدف این پژوهش از دو روش کیفی و کمی استفاده شد. در بخش کیفی در قسمت جمع‌آوری داده‌ها ابتدا با استفاده از روش معنانشناسی زبانی ۱۶ مفهوم مشیر به تاب‌آوری به علاوه ۱۲ مفهوم مشیر به همسران شناسایی و تعداد ۳۱۶ روایت مورد بررسی قرار گرفت. این روایات براساس دو شاخص عدم ارتباط مفهومی و تکراری بودن، غربال و ۹۳ روایت برگزیده نهایی شد. برای تحلیل اطلاعات، از روش تحلیل محتوای کیفی عرفی سیه و شانون (۲۰۰۵) استفاده شد. بدین منظور با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند بر اساس اصل اشباع، ۹۳ کد در مرحله کدگذاری باز، ۱۱ کد در مرحله کدگذاری محوری و ۴ کد انتخابی شناسایی؛ و مدل مفهومی تاب‌آوری همسران ترسیم شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که مدل مفهومی تاب‌آوری همسران بر اساس منابع اسلامی دارای ۴ مقوله اصلی (آگاهی‌های متعالی، نگرش‌های متعالی، انعطاف‌پذیری، عواطف ارتباطی) و ۱۱ مؤلفه (ذکر و یاد خدا، توجه به پاداش اخروی، توجه به الگوهای معنوی، نگرش ابتلا، نگرش رشد، نعمت انگاری وجود همسر، شناخت و پذیرش ویژگی‌های جنسیتی همسر، انتظارات تعدیل شده از همسر، سازگاری بین فردی، همدلی و درک متقابل همسران، صمیمیت) می‌باشد. در بخش کمی، با به کارگیری روش پیمایشی، شاخص «روایی محتوایی» مدل از ۱۰ متخصص علوم انسانی و روان‌شناسی به روش نمونه‌گیری هدفمند سنجیده شد. نتایج حاصل از این پژوهش بستر مناسبی برای تدوین پرسشنامه تاب‌آوری همسران و طراحی بسته آموزشی آن فراهم کرده است.

واژگان کلیدی: مدل مفهومی، تاب‌آوری، تاب‌آوری همسران، منابع اسلامی

فهرست

فصل اول: مفاهیم و کلیات..... ۱

- ۱-۱. بیان مسئله..... ۲
- ۲-۱. اهمیت و ضرورت پژوهش..... ۴
- ۳-۱. هدف پژوهش..... ۵
- ۴-۱. سوال‌ها یا فرضیه‌های پژوهش..... ۶
- ۱-۴-۱. سوال اصلی..... ۶
- ۲-۴-۱. سوال فرعی..... ۶
- ۵-۱. تعریف مفاهیم..... ۶
- ۱-۵-۱. مدل مفهومی..... ۶
- ۲-۵-۱. تاب‌آوری..... ۷
- ۳-۵-۱. تاب‌آوری همسران..... ۷
- ۴-۵-۱. منابع اسلامی..... ۷

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه پژوهش..... ۹

- ۱-۲. مبانی نظری پژوهش..... ۱۰
- ۱-۱-۲. تاب‌آوری..... ۱۰
- ۱-۱-۱-۲. تاریخچه تاب‌آوری..... ۱۰
- ۲-۱-۱-۲. تاب‌آوری در لغت..... ۱۰
- ۳-۱-۱-۲. تاب‌آوری در اصطلاح..... ۱۱
- ۴-۱-۱-۲. تاب‌آوری در روان‌شناسی..... ۱۱
- ۵-۱-۱-۲. تاب‌آوری در اسلام..... ۱۷
- ۱-۵-۱-۱-۲. صبر در قرآن..... ۱۷
- ۲-۵-۱-۱-۲. صبر در احادیث و روایات..... ۱۸
- ۲-۱-۲. مدل‌های تاب‌آوری..... ۱۹
- ۱-۲-۱-۲. مدل گارمزی و همکاران..... ۱۹

- ۲۱..... ۲-۲-۱-۲. مدل راتر
- ۲۲..... ۳-۲-۱-۲. مدل ریچاردسون
- ۲۳..... ۴-۲-۱-۲. مدل کامپفر
- ۲۴..... ۵-۲-۱-۲. مدل ماستن و رید
- ۲۶..... ۳-۱-۲. عوامل تقویت تاب‌آوری
- ۲۶..... ۱-۳-۱-۲. عوامل شخصیتی
- ۲۷..... ۱-۱-۳-۱-۲. احساس انسجام
- ۲۷..... ۲-۱-۳-۱-۲. هیجان‌های مثبت
- ۲۸..... ۳-۱-۳-۱-۲. هوش هیجانی
- ۲۸..... ۴-۱-۳-۱-۲. عزت نفس و درک مثبت از خود
- ۲۹..... ۵-۱-۳-۱-۲. اعتماد به نفس
- ۲۹..... ۶-۱-۳-۱-۲. امید و مثبت‌نگری
- ۳۰..... ۷-۱-۳-۱-۲. توکل
- ۳۲..... ۸-۱-۳-۱-۲. ایمان یقینی به خداوند متعال
- ۳۴..... ۲-۳-۱-۲. عوامل محیطی
- ۳۴..... ۱-۲-۳-۱-۲. خانواده
- ۳۶..... ۲-۲-۳-۱-۲. مدرسه
- ۳۷..... ۳-۲-۳-۱-۲. حمایت اجتماعی
- ۳۸..... ۴-۱-۲. ویژگی‌های افراد تاب‌آور
- ۳۸..... ۱-۴-۱-۲. عزت نفس و احساس ارزشمندی
- ۳۸..... ۲-۴-۱-۲. مهارت حل مسئله
- ۳۸..... ۳-۴-۱-۲. منبع کنترل درونی
- ۳۹..... ۴-۴-۱-۲. داشتن هدف و معنا در زندگی
- ۳۹..... ۵-۴-۱-۲. شوخ طبعی
- ۴۰..... ۶-۴-۱-۲. خوش بینی
- ۴۰..... ۷-۴-۱-۲. خودکارآمدی
- ۴۱..... ۵-۱-۲. مقیاس‌های تاب‌آوری

۴۱	۱-۵-۱-۲. مقیاس لازاروس و فلکمن (CSQ).....
۴۲	۲-۵-۱-۲. مقیاس تاب‌آوری و گنیلد و یانگ (RS).....
۴۲	۳-۵-۱-۲. مقیاس تاب‌آوری کانر و دیویدسون (CD-RISC).....
۴۳	۴-۵-۱-۲. مقیاس تاب‌آوری اوشیو، کانگو، نگامین و ناکایا.....
۴۳	۲-۲. پیشینه پژوهش.....
۴۳	۱-۲-۲. تاب‌آوری.....
۴۵	۲-۲-۲. تاب‌آوری و همسران.....
۴۹	فصل سوم: روش تحقیق
	Error! Bookmark not defined.
	۱-۳. مقدمه.....
۵۰	۲-۳. روش تحقیق.....
۵۱	۱-۲-۳. روش کیفی.....
۵۱	۱-۱-۲-۳. معنا شناسی زبانی.....
۵۲	۲-۱-۲-۳. تحلیل محتوای کیفی.....
۵۳	۲-۲-۳. روش کمی.....
۵۴	۳-۳. جامعه آماری و متنی.....
۵۵	۴-۳. روش نمونه‌گیری.....
۵۶	۵-۳. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات.....
۵۷	۶-۳. مراحل انجام تحقیق.....
۵۷	۱-۶-۳. تشکیل حوزه معنایی.....
۵۸	۲-۶-۳. جمع‌آوری داده‌ها.....
۵۸	۱-۲-۶-۳. غربال به واسطه ارتباط مفهومی.....
۵۹	۳-۶-۳. تجزیه و تحلیل داده‌ها.....
۵۹	۱-۳-۶-۳. کدگذاری باز.....
۵۹	۲-۳-۶-۳. کدگذاری محوری.....
۶۰	۳-۳-۶-۳. کدگذاری انتخابی.....
۶۰	۴-۶-۳. تدوین مدل اولیه مفهومی تاب‌آوری همسران.....
۶۱	۵-۶-۳. روایی‌یابی مدل مفهومی.....

فصل چهارم: یافته‌های پژوهش ۶۵

- ۱-۴. پاسخ به پرسش اول پژوهش ۶۶
- ۱-۱-۴. آگاهی‌های متعالی ۶۷
- ۱-۱-۱-۴. ذکر و یاد خداوند متعال ۶۷
- ۱-۱-۱-۱-۴. تبیین ذکر و یاد خداوند متعال ۶۷
- ۲-۱-۱-۴. توجه به پاداش اخروی ۶۸
- ۱-۲-۱-۱-۴. تبیین توجه به پاداش‌های اخروی ۶۹
- ۳-۱-۱-۴. توجه به الگوهای معنوی ۷۰
- ۱-۳-۱-۱-۴. تبیین توجه به الگوهای معنوی ۷۱
- ۲-۱-۴. نگرش‌های متعالی ۷۲
- ۱-۲-۱-۴. نگرش ابتلاء ۷۲
- ۱-۱-۲-۱-۴. تبیین مفهوم نگرش ابتلاء ۷۲
- ۲-۲-۱-۴. نگرش رشد ۷۴
- ۱-۲-۲-۱-۴. تبیین مفهوم نگرش رشد ۷۵
- ۳-۲-۱-۴. نعمت انگاری وجود همسر ۷۶
- ۱-۳-۲-۱-۴. تبیین نعمت انگاری وجود همسر ۷۷
- ۳-۱-۴. انعطاف‌پذیری ۷۷
- ۱-۳-۱-۴. شناخت و پذیرش ویژگی‌های جنسیتی همسر ۷۸
- ۱-۱-۳-۱-۴. تبیین شناخت و پذیرش ویژگی‌های جنسیتی همسر ۷۸
- ۲-۳-۱-۴. انتظارات تعدیل شده از همسر ۷۹
- ۱-۲-۳-۱-۴. تبیین انتظارات تعدیل شده از همسر ۷۹
- ۳-۳-۱-۴. سازگاری بین فردی ۸۰
- ۱-۳-۳-۱-۴. تبیین سازگاری بین فردی ۸۰
- ۴-۱-۴. عواطف ارتباطی ۸۱
- ۱-۴-۱-۴. همدلی و درک متقابل همسران ۸۱
- ۱-۱-۴-۱-۴. تبیین همدلی و درک متقابل همسران ۸۲
- ۲-۴-۱-۴. صمیمیت ۸۵

۸۵..... ۱-۲-۴-۱-۴. تبیین صمیمیت

۸۶..... ۲-۴. پاسخ به پرسش دوم پژوهش

۸۹..... فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری

۹۰..... ۱-۵. مقدمه

۹۰..... ۲-۵. تحلیل یافته‌های پژوهش

۹۰..... ۱-۲-۵. تفسیر نتایج مربوط به سوال اصلی پژوهش

۹۱..... ۱-۱-۲-۵. ذکر و یاد خدا

۹۱..... ۲-۱-۲-۵. توجه به پاداش اخروی

۹۱..... ۳-۱-۲-۵. توجه به الگوهای معنوی

۹۲..... ۴-۱-۲-۵. نگرش ابتلا

۹۲..... ۵-۱-۲-۵. نگرش رشد

۹۳..... ۶-۱-۲-۵. نعمت‌انگاری وجود همسر

۹۳..... ۷-۱-۲-۵. شناخت و پذیرش ویژگی‌های جنسیتی همسر

۹۴..... ۸-۱-۲-۵. انتظارات تعدیل شده از همسر

۹۴..... ۹-۱-۲-۵. همدلی و درک متقابل همسران

۹۵..... ۱۰-۱-۲-۵. صمیمیت

۹۵..... ۱۱-۱-۲-۵. سازگاری بین فردی

۹۹..... ۳-۵. کاربرد نتایج پژوهش

۹۹..... ۴-۵. محدودیت‌های پژوهش

۱۰۰..... ۵-۵. پیشنهادهای پژوهش

۱۰۳..... منابع

۱۲۱..... پیوست‌ها

۱-۷. پیوست الف: فرم ارزیابی روایی محتوایی مولفه‌های مدل مفهومی تاب‌آوری همسران بر اساس منابع

۱۲۲..... اسلامی

فهرست جداول

جدول ۱-۲ تعاریف تاب‌آوری.....	۱۳
جدول ۱-۳ روایی سنجی مولفه‌های تاب‌آوری همسران.....	۶۱
جدول ۱-۴ مدل تاب‌آوری همسران.....	۶۶
جدول ۲-۴ روایی محتوایی مولفه‌های تاب‌آوری همسران.....	۸۶

فهرست اشکال

شکل ۱-۲ مدل جبرانی.....	۱۹
شکل ۲-۲ مدل چالش.....	۲۰
شکل ۳-۲ خطر - حفاظتی.....	۲۱
شکل ۴-۲ حفاظتی - حفاظتی.....	۲۱
شکل ۵-۲ مدل تاب‌آوری ریچاردسون.....	۲۳

فهرست نمودارها

نمودار ۱-۳ چارت روند مراحل پژوهش.....	۶۳
---------------------------------------	----

فصل اول: مفاهیم و کلیات

۱-۱. بیان مسئله

نهادهای اجتماعی هر یک برای برآوردن نیازی از نیازهای اساسی بشر پدید آمده‌اند. نهاد خانواده نیز در پی سامان بخشیدن به نیازهای سکونت، آرامش روحی، جنسی و تولید نسل است. خانواده جایگاه آسایش و اطمینان، اولین نهاد اجتماعی و اساس و بنیان هر جامعه است (ابروی، ۱۴۰۲). متأسفانه امروزه در جوامع گوناگون بشری خانواده دچار تزلزل و آسیب‌های متعددی شده است. یکی از رایج‌ترین آسیب‌های خانواده، طلاق است (دماری، مسعودی فرید، حاجبی و دیگران، ۱۴۰۱).

افزایش روز افزون طلاق در دنیای کنونی به مشکلی بزرگ تبدیل شده است. طلاق به عنوان یکی از پدیده‌های رو به گسترش و تاثیرگذار در جامعه ایران نیز مطرح شده است که آسیب‌هایی در جنبه‌های مختلف به همراه دارد. طلاق آسیب‌های جدی بر روی فرد (چه زن و چه مرد)، خانواده (بویژه فرزندان) و همچنین جامعه دارد (دماری و همکاران، ۱۴۰۱).

در بررسی علت طلاق علاوه بر عوامل اجتماعی، اقتصادی و حقوقی، توجه به علل روانشناختی، عاطفی و تفاوت‌های فردی نیز دارای اهمیت ویژه‌ای است. تاب‌آوری یکی از عوامل روان‌شناختی است که می‌تواند طلاق را کاهش دهد. چرا که یکی از عوامل قابل توجه در چگونگی رویارویی با چالش‌های زندگی در همسران، تاب‌آوری است (زارع و مهمان نوازان، ۱۳۹۵). تاب‌آوری به قابلیت تطابق انسان در مواجهه با مشکلات زندگی و فشارهای جانکاه و غلبه یافتن بر آن تجارب اطلاق می‌شود. تاب‌آوری به جهت سازگاری مثبت علیرغم مشکلات زندگی منابع درونی و بیرونی را با هم یکپارچه می‌سازد و منجر به افزایش توانایی فردی برای برخورد

با مشکلات می‌شود (اونگ، لیو و سینترون^۱، ۲۰۲۳). در واقع نوعی مصون‌سازی در برابر مشکلات روانی اجتماعی است و کارکردهای مثبت زندگی را افزایش می‌دهد. در زندگی زناشویی یکی از مهم‌ترین کاربردهای تاب‌آوری در شیوه برخورد با تعارضات زناشویی و چالش‌های زندگی است. با افزایش تاب‌آوری، مهارت‌های اجتماعی افراد (از قبیل برقراری ارتباط، رفع موانع، توانایی برنامه‌ریزی، حل مسئله، مهارت رهبری) تقویت شده و فرد را قادر می‌سازد در مواجهه با شرایط دشوار، موفق و کامیاب شود (ایدلخانی و حیدری، ۱۳۹۵). تاب‌آوری با بهزیستی روانی و اجتماعی مرتبط است و به افراد در مواجهه و سازگاری با شرایط سخت و استرس‌زای زندگی کمک می‌کند و آنها را در برابر اختلالات روانی و شرایط محیطی پرخطر محافظت می‌کند (هریس^۲، ۲۰۱۶).

تاب‌آوری می‌تواند در قرآن کریم مصادیقی مثل صبر^۳، حلم^۴ و استقامت^۵ داشته باشد و در برخی روایات نیز نسبت به تاب‌آوری همسران اینگونه نقل شده است که مردی که بر بدخویی همسرش صبر کند، خداوند اجر مصائب ایوب را به او می‌دهد، و زنی که بر بدخویی شوهرش شکیبایی کند؛ خداوند ثواب آسیه را به او می‌دهد^۶ (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰۰، ص ۲۴۷) و در روایتی دیگر فرموده‌اند: «در بهشت درجه ای است که به آن دست نمی‌یابد مگر پیشوای دادگر یا خویشاوندی که زیاد صله رحم به جا آورد و یا فرد عیال‌وار صبور»^۷ (ابن بابویه، ۱۳۶۲، ج ۱، ص ۹۳) و دیگر آموزه‌های اسلامی که دلالت بر اهمیت موضوع تاب‌آوری همسران دارد.

مدل مفهومی تاب‌آوری همسران بر اساس منابع اسلامی از آن جهت اهمیت دارد که در واقع دین مبین اسلام ویژگی‌های همسران تاب‌آور را بیان کرده است و نحوه چگونگی حل مسائل و روش مقابله با آن را پیش‌روی خانواده‌ها و افراد آن قرار داده است تا با استفاده از آنها جامعه بشری بتواند انسجام و پیوستگی خانواده را حفظ کند و به بقای خود ادامه دهد؛ امری که روان‌شناسان مثبت‌نگر در زمینه خانواده قرن‌ها بعد بدان پی برده‌اند. با توجه به اینکه پژوهشی در زمینه تاب‌آوری همسران بر اساس منابع اسلامی صورت نگرفته است؛ محقق در این پژوهش درصدد این است که با توجه به مولفه‌های مطرح شده در منابع اسلامی از جمله توجه به پاداش اخروی

1. Ong, A. D. Liu, Z. & Cintron, D. W.

2. Harris, K. I.

۳. وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ (بقره، ۴۵)

۴. لَتُبْلَوُنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ آوَنُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَبِيرًا وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ. (آل عمران، ۱۸۶)

۵. وَأَنْ لَوْ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَاءً غَدَقًا. (جن، ۱۶)

۶. مَنْ صَبَرَ عَلَى سُوءِ خُلُقِ امْرَأَتِهِ أَعْطَاهُ اللَّهُ مِنْ الْأَجْرِ مَا أَعْطَاهُ أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى بَلَاءِهِ وَمَنْ صَبَرَ عَلَى سُوءِ خُلُقِ زَوْجَتِهِ أَعْطَاهَا مِثْلَ ثَوَابِ أَسِيَةَ بِنْتِ مُزَاحِمٍ.

۷. إِنْ فِي الْجَنَّةِ دَرَجَةٌ لَا يَنْهَاهَا إِلَّا إِمَامٌ عَادِلٌ أَوْ ذُو رَحِمٍ وَصُولٍ أَوْ ذُو عِيَالٍ صَبُورٍ.

صبر، ذکر و یاد خداوند، توجه به الگوهای معنوی و...، مدل مفهومی تاب‌آوری همسران بر اساس منابع اسلامی را تدوین کند.

۱-۲. اهمیت و ضرورت پژوهش

اهمیت حفظ خانواده بر هیچ کس پوشیده نیست و نقش پررنگی در ساختار اجتماعی دارد. سلامت یا آسیب خانواده با قوام یا فروپاشی جامعه گره خورده است. خانواده در طول حیاتش دچار بحران‌ها و چالش‌هایی می‌شود. برخی خانواده‌ها در مواجهه با چالش‌ها دچار آسیب می‌شوند و گاهی تا مرز فروپاشی پیش می‌روند، خانواده‌های دیگری هستند که با عملکرد به جا و صحیح همسران به خوبی از پس بحران‌ها بر می‌آیند و حتی قوی‌تر می‌شوند (موزیری، ۱۳۹۹). در واقع سنگ بنای زندگی زناشویی باید به گونه‌ای نهادینه شود که عملکرد مطلوب زن و شوهر را به دنبال داشته باشد. از سوی دیگر افزایش روز افزون مشکلات، نارضایتی و ناسازگاری زناشویی، افزایش آمار طلاق و پیامدهای سوء آن در طی سال‌های اخیر اهمیت روابط زوجین را برجسته ساخته است (حیرت نگاری و دلیر، ۱۳۹۹). یکی از عوامل قابل توجه در چگونگی رویارویی با چالش‌های زندگی در همسران، تاب‌آوری است. تاب‌آوری به قابلیت تطابق انسان در مواجهه با بلایا و فشارهای جانکاه و غلبه یافتن بر آن تجارب اطلاق می‌شود (دینر و همکاران، ۲۰۰۹؛ به نقل از سلطانی و همکاران، ۱۳۹۷). با افزایش تاب‌آوری، مهارت‌های اجتماعی افراد (از قبیل برقراری ارتباط، رفع موانع، توانایی برنامه‌ریزی، حل مسئله) تقویت شده و فرد را قادر می‌سازد در مواجهه با شرایط دشوار زندگی زناشویی، موفق و کامیاب شود. تحقیقات نشان می‌دهد که افراد تاب‌آور دارای رفتارهای خودشکنانه نیستند و از نظر عاطفی آرام هستند و توانایی مقابله با شرایط ناگوار و ناخوشایند را دارند. پژوهش‌های متعددی رابطه تاب‌آوری با کاهش آسیب‌ها در حوزه‌های فردی، خانوادگی و سازمانی را نشان داده‌اند (شکرای و همکاران، ۱۳۹۷).

تاب‌آوری متغیری است که بر متغیرهای مثبتی همچون بهزیستی روانی (هالستید، ایکاس، هاستینگ و گیرفیس^۱، ۲۰۱۸)، کیفیت و رضایت از زندگی، امید (منوز، برادی و برون^۲، ۲۰۱۷) و خودمهارگری (کمپل^۳، ۲۰۱۴)، اثر

1. Halstead, E. Ekas, N. Hastings, R. P. & Griffith, G. M.

2. Munoz, R. T. Brady, S. & Brown, V.

3. Campbell, K. N.